

Κων/νος Κλουβάτος
δάσκαλος ειδικής αγωγής
Διδάκτορας Πανεπιστημίου Αιγαίου
Σχολ. Σύμβουλος 3^{ης} Περιφέρειας Π.Ε. Κυκλάδων

Αποκατάσταση μη αποδεκτής
συμπεριφοράς

Ενίσχυση επιθυμητής συμπεριφοράς

klouvatos.mysch.gr

Ορισμός της συμπεριφοράς

“Συμπεριφορά είναι ό,τι το άτομο κάνει ή δεν κάνει σε μια δεδομένη στιγμή και ερμηνεύεται ως αντίδραση στα ερεθίσματα που προέρχονται από τον εαυτό του (εσωτερικά) ή από το περιβάλλον του (εξωτερικά)”. (Κ. Γ. Χρηστάκης, 1996)

Διαταραχές συμπεριφοράς

Οι μορφές συμπεριφοράς, οι οποίες ενοχλούν τα ίδια τα παιδιά ή / και το περιβάλλον τους, δηλαδή προκαλούν δυσάρεστα συναισθήματα.

(Καλαντζή- Ασίζι, Α. 1985)

Η απόκλιση της συμπεριφοράς διαχωρίζεται σε
“θεληματική” και “αθέλητη”.

- Η αθέλητη απόκλιση: σωματική ή πνευματική ανεπάρκεια και δεν τροποποιείται. Τα άτομα χρήζουν ειδικής θεραπευτικής αγωγής και εκπαίδευσης.
- Η θεληματική απόκλιση: πίεση από την ομάδα, συμμόρφωση και εξομοίωση ή εγκατάλειψη της ομάδας. Αλλιώς αχρήστευση ή εξόντωση από την ομάδα.(Αθ. Φ. Τσιπλητάρης, 1992)

- Κάθε συμπεριφορά έχει τη δική της αιτία (πολυπολιτισμικότητα, μαθησιακές δυσκολίες, κακό οικογενειακό περιβάλλον, κακό σχολικό περιβάλλον, κακοποίηση).

- ΠΡΟΣΟΧΗ: ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΓΙΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ)

Η επίδραση του σχολικού περιβάλλοντος

Το περιβάλλον του σχολείου παίζει σημαντικό ρόλο στην εμφάνιση και τη μορφή της παραβατικής συμπεριφοράς. Αν οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να παρέμβουν αποτελεσματικά στην οικογένεια του μαθητή ή στις σχέσεις με τους φίλους του, τουλάχιστον μπορούν να δημιουργήσουν ένα σχολικό περιβάλλον, όπου οι αρνητικές συμπεριφορές ελέγχονται πλήρως.

Κίνητρα

Η παροχή κινήτρων αυξάνει περισσότερο τη σχολική επίδοση των μαθητών που βρίσκονται σε κίνδυνο αποτυχίας λόγω κακής συμπεριφοράς μέσα στην τάξη, χαμηλού κοινωνικού - οικονομικού επιπέδου ή μειονοτικής καταγωγής απ' ό,τι των μη προβληματικών μαθητών (Anderson, & Keith, 1997).

Η συμπεριφορά του μαθητή
επηρεάζεται άμεσα από τη
συμπεριφορά του δασκάλου

Οι μαθητές θέλουν οι δάσκαλοί τους να:

- Τους σέβονται
- Να ενδιαφέρονται γι αυτούς
- Να τους ακούνε (να τους δίνουν σημασία)
- Να μην τους φωνάζουν και τους μαλώνουν
- Να έχουν αίσθηση του χιούμορ
- Να έχουν καλή διάθεση
- Να επιτρέπουν στους μαθητές να εκφράζουν τις απόψεις τους και την άποψή τους

Διερεύνηση των λόγων της εκδήλωσης της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς:

- Να τραβήξει την προσοχή;
- Επίδειξη ή αναζήτηση δύναμης;
- Εκδίκηση;
- Επίδειξη ανικανότητας (Συναίσθημα αποτυχίας);

Λύση: Προσφέρουμε αυτό που έχει ανάγκη ο μαθητής.

- Αναγνώρισε κάποια ικανότητά του, επαίνεσέ τον για κάτι
- Πες κάτι θετικό πρώτα
- Αγνόησε την παράβαση ή ενέργησε απροσδόκητα θετικά, μην κάνοντας τη χάρη στο μαθητή που προσδοκά να τραβήξει την προσοχή σου και επιζητεί παρατήρηση ή σύσταση
- Μη συμπεριφέρεσαι δεσποτικά, αυταρχικά
- Προώθησε την ενσωμάτωσή του στην ομάδα, να νιώθει ότι ανήκει κάπου
- Ανέβασέ τον, κατέβασέ τον και ξανανέβασέ τον (Είσαι τόσο καλός, σου έχω τόση εμπιστοσύνη, γιατί έμπλεξες σήμερα σε κάτι τέτοιο, είμαι σίγουρος ότι ήταν μεμονωμένο περιστατικό κι ότι δε θα το ξανακάνεις γιατί θέλω να βασίζομαι σε σένα και θα απογοητευτώ πολύ αν μάθω ξανά κάτι άσχημο για σένα)
- Όχι σε βίαιες και παρορμητικές, εν θερμώ, αντιδράσεις. Ψυχραιμία και νηφαλιότητα.
- Καθιέρωση ορίων τα οποία δεν πρέπει με κανένα τρόπο να υπερβεί ο μαθητής
- Όχι διελκυστίνδα αντιδράσεων γιατί τότε ο δάσκαλος βγαίνει πάντοτε χαμένος (**εκδίκηση, επανάληψη κακής συμπεριφοράς**)

Αίτια της προβληματικής συμπεριφοράς:

- Οργανικά αίτια:
- Σωματικές αναπηρίες, καρδιοπάθειες, εγκεφαλικές βλάβες, μεσογειακή αναιμία, λειτουργικές διαταραχές (στο ενδοκρινικό σύστημα, στο μεταβολισμό, νευροπάθειες, ψυχώσεις, νοητική ανεπάρκεια κ.α.)

Περιβαλλοντικά αίτια:

Α. Στο οικογενειακό περιβάλλον:

- Σχέση παιδιού με πρόσωπα της οικογένειας και εμπειρίες από αυτή, κυρίως στα πρώτα χρόνια της ζωής του
- Αγωγή από την οικογένεια
- Συνθήκες ζωής στην οικογένεια
- Πολιτισμικά στοιχεία της οικογένειας
- (Διαλυμένες οικογένειες, συμπλέγματα, γονεϊκή έλλειψη...)

B. Στο κοινωνικό περιβάλλον

- **Πολυπολιτισμικότητα**
- **Τηλεόραση – παιδικές σειρές –
παιδικά παιχνίδια**
- **(τηλ/κή βία, ναρκωτικά, αλλαγή σεξ/κών
κανόνων...)**

Γ. Στο σχολείο

- **Το εκπαιδευτικό σύστημα**
- **Τα προγράμματα**
- **Η οργάνωση και λειτουργία των σχολείων**
- **Οι μέθοδοι διδασκαλίας**
- **Η στάση του σχολείου και της τάξης**

Οι αρνητικοί παράγοντες στην τάξη είναι:

- § Ανία, ματαίωση και καταπόνηση
- § Εσφαλμένη συμπεριφορά του δασκάλου
- § Δημιουργία αισθημάτων αποτυχίας
- § Αυταρχικό στυλ αγωγής και διδασκαλίας
- § Περιορισμός αυθορμησίας
- § Εκρήξεις θυμού-οργής
- § Συλλογικές τιμωρίες και επιπλήξεις αδιακρίτως
- § Επαναλήψεις ύλης που έχει εμπεδωθεί
- § Αιφνίδιες αλλαγές θέματος και διακοπές της διδασκαλίας
- § Απασχόληση με τον ίδιο μαθητή που έχει προβλήματα συμπεριφοράς για πολύ χρόνο
- § Τακτική ισοπέδωσης, δηλαδή μη αναγνώρισης διαφορετικών ικανοτήτων στους μαθητές.

Συνηθισμένες εκδηλώσεις ανεπιθύμητης συμπεριφοράς στο σχολείο:

- § Προβλήματα προσαρμογής στο σχολικό περιβάλλον
- § Παρενόχληση των συμμαθητών
- § Παρεμπόδιση της διδακτικής εργασίας λόγω άσκοπης κινητικότητας
- § Απόσπαση προσοχής Κακή
- § εξωτερική εμφάνιση
- § Αδιαφορία για το σχολείο και τα μαθήματα
- § Άρνηση συμμετοχής σε σχολικές δραστηριότητες
- § Ρύπανση του σχολικού περιβάλλοντος
- § Βία
- § Κλοπή κ.α.

Κριτήρια καθορισμού προβληματικής συμπεριφοράς

- § Οι στάσεις και οι κανόνες αναφοράς της εκάστοτε κοινωνίας
- § Οι συνθήκες εκδήλωσης της συμπεριφοράς
- § Η συχνότητα εμφάνισης της συμπεριφοράς
- § Η ένταση εκδήλωσης της συμπεριφοράς
- § Οι προκαταλήψεις και οι προσδοκίες των ατόμων του περιβάλλοντος (σχολικού, οικογενειακού, κοινωνικού)
- § Οι αξίες, οι αντιλήψεις και οι στάσεις του παρατηρητή
- § Οι πληροφορίες για την προηγούμενη συμπεριφορά
- § Το προσωπικό συμφέρον του παρατηρητή
- § Οι επιπτώσεις στο ίδιο το άτομο ή/και στο περιβάλλον του

- **Συμπτώματα και χαρακτηριστικά, στο σωματικό, στον κοινωνικό, στον τομέα της μάθησης και τον τομέα των αξιών:**

- § **Δυσλειτουργίες στο πεπτικό σύστημα και στην αναπνοή (πόννοι στην κοιλιά, τάση για έμετο κτό.)**
- § **Δυσκολία ή πλήρης αδυναμία να δημιουργήσουν καλές διαπροσωπικές σχέσεις.**
- § **Ανωριμότητα στις εκδηλώσεις τους τους άλλους.**
- § **Δυσκολία στη συνεργασία με τους άλλους.**
- § **Φαινόμενα αυτιστικής συμπεριφοράς.**
- § **Εριστικές διαθέσεις.**
- § **Αδιαφορία για το σχολείο και τη μάθηση.**
- § **Κακές σχέσεις με τους δασκάλους.**
- § **Δυσκολία ή ανικανότητα να αντιδρούν κατάλληλα στις απλές ανάγκες της ζωής.**

§ Απειθαρχία, επιθετικότητα, ψέμα, κλοπές και γενικά απόκλιση από τα κοινωνικά αυτονόητα.

§ Καταπάτηση των κοινωνικο - πολιτιστικών αξιών και των κανόνων ζωής.

§ Ασέβεια προς τα ήθη και έθιμα, την ηθική, το δίκαιο, τη θρησκεία τις αρχές του ανθρωπισμού κτλ.

§ Ανασφάλειες, κατάθλιψη και τάση για απομόνωση.

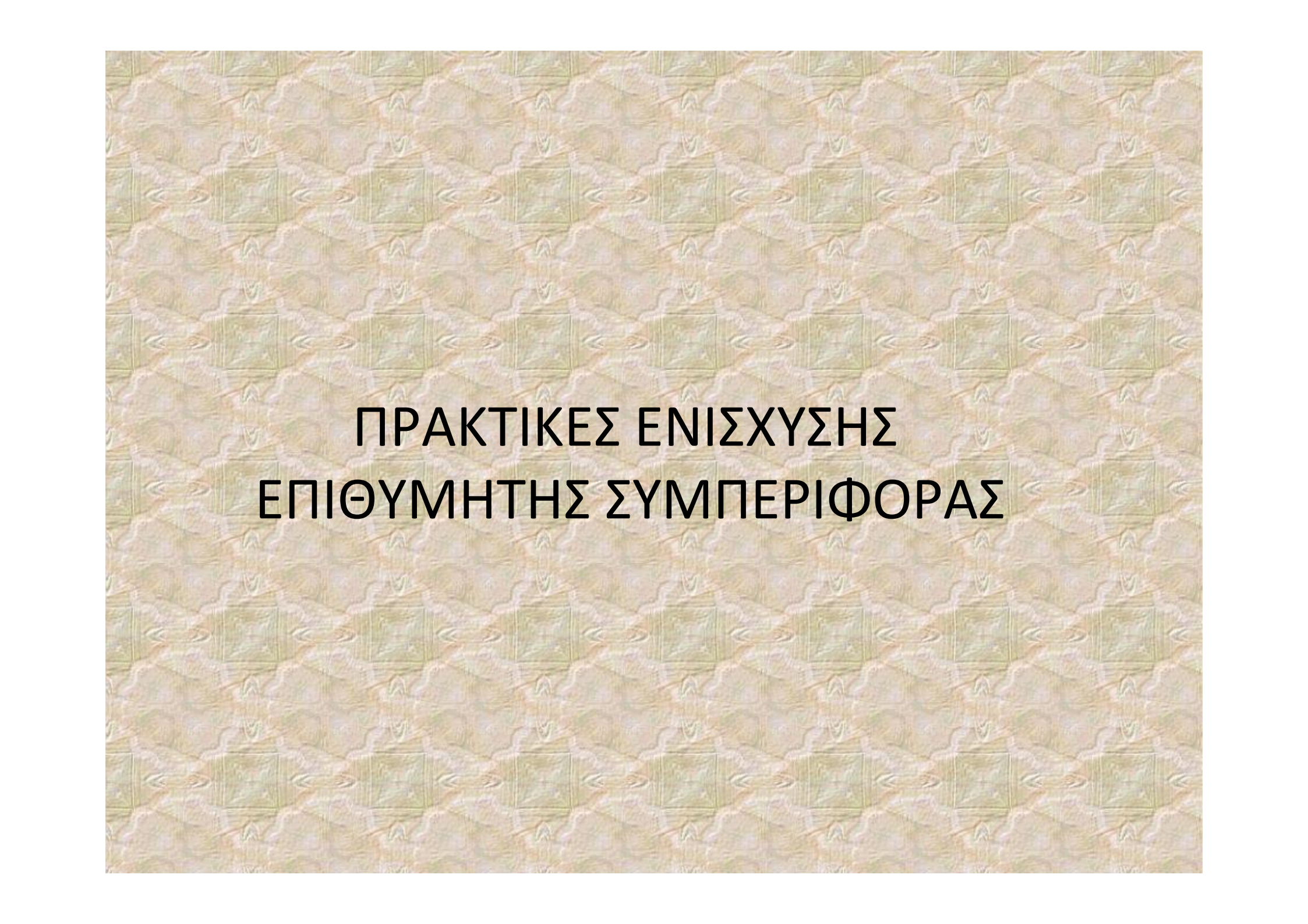
§ Αυτοτιμωρία και τάσεις για αυτοκαταστροφή (τραβούν τα μαλλιά ή καταστρέφουν τα πράγματά τους κ.ά.).

§ Υπερβολική ευαισθησία και κινητικότητα.

§ Έλλειψη αυτοκυριαρχίας, ευερεθιστικότητα, εκρήξεις θυμού, έλλειψη αυτοπειθαρχίας.

§ Συναισθηματική αστάθεια (απότομες μεταπτώσεις στη συναισθηματική τους ζωή χωρίς σοβαρό λόγο).

- § Αποδιοργάνωση στη δουλειά τους και στη ζωή τους.
- § Προβλήματα ομιλίας και επικοινωνίας (π.χ. τραυλισμός, αλαλία κτλ)
- § Αδυναμία προσαρμογής σε νέες καταστάσεις και συμμετοχής σε δραστηριότητες.
- § Αμφιβολία και αναποφασιστικότητα.
- § Ανικανότητα ή απροθυμία ανάληψης ευθυνών.
- § Ασταθής βούληση. Αλλάζουν εύκολα αποφάσεις και τρόπους αντίδρασης.
- § Έλλειψη υπομονής και επιμονής. Συνήθως αδυνατούν να ολοκληρώσουν την εργασία που αρχίζουν.
- § Καθυστέρηση στην κινητική ανάπτυξη και στη σχολική επίδοση.

**ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ
ΕΠΙΘΥΜΗΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ**

ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ

- Ορισμός: Η απομάκρυνση του μαθητή από ένα χώρο που ενισχύει την επιθετικότητά του.
- Στόχος: Συναισθηματική ηρεμία-άρση επιθετικότητας.
- Διαδικασία: Η δασκάλα οδηγεί το μαθητή σε ένα χώρο με ελάχιστα ερεθίσματα για να ηρεμήσει. «Γιάννη, θα ήθελα να καθίσεις στο θρανίο σου χωρίς να κτυπάς τους άλλους. Αν αυτό είναι δύσκολο, τότε πήγαινε στο θρανίο της σκέψης».
- Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα: Χρησιμοποιείται ευρύτατα κίνδυνος κατάχρησης.

ΑΠΟΣΒΕΣΗ

- Ορισμός: Η απουσία ενίσχυσης της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς.
- Στόχος: Η μείωση της επιθετικότητας. Συνθήκες: Ατομικά, ομαδικά.
- Διαδικασία: Η δασκάλα επιλέγει τη συμπεριφορά που θέλει να εξαλειφθεί. Κάθε φορά που ο μαθητής εκδηλώνει την ανεπιθύμητη συμπεριφορά δεν αντιδρά. Για παράδειγμα ,δεν κοιτάζει προς τον μαθητή
- Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα: Δεν είναι τραυματική για το παιδί. Δεν είναι κατάλληλη για σωματική επιθετικότητα.

ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΙΜΩΡΙΑ

- Ορισμός: Μια δυσάρεστη συνέπεια που είναι προκαθορισμένη και ακολουθεί μια ανεπιθύμητη συμπεριφορά.
- Στόχος: Η μείωση της επιθετικότητας.
- Διαδικασία: Η δασκάλα επιλέγει τη συμπεριφορά που θέλει να εξαλείψει. Για παράδειγμα ο μαθητής χάνει κάτι που τον ευχαριστεί κάθε φορά που αντιδρά επιθετικά. Έτσι ο μαθητής γνωρίζει τη συνέπεια της αντίδρασής του εκ των προτέρων.
- Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα: Μπορεί να δημιουργήσει θυμό στο μαθητή. Η τεχνική προσφέρεται σε συνδυασμό με τη θετική ενίσχυση.

ΘΕΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ

- Ορισμός: Μια ευχάριστη συνέπεια που ακολουθεί μια επιθυμητή συμπεριφορά.
- Στόχος: Εδραίωση μιας επιθυμητής συμπεριφοράς- μείωση της επιθετικότητας.
- Διαδικασία: Η δασκάλα επιλέγει τις θετικές συμπεριφορές και τις επιβραβεύει. Η θετική ενίσχυση μπορεί να χρησιμοποιηθεί, όταν ένας μαθητής εκδηλώνει μια ανεπιθύμητη συμπεριφορά και η δασκάλα επιβραβεύει την επιθυμητή.
- Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα: Ευχάριστη εμπειρία για τον μαθητή. Κίνδυνος ρουτίνας.

ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΡΟΛΩΝ

- Ορισμός: Είναι η διαδικασία ταύτισης του παιδιού με ένα ρόλο.
- Στόχος: Η παρατήρηση και η ερμηνεία από το παιδί της επιθετικής συμπεριφοράς του.
- Διαδικασία: Η δασκάλα επιλέγει μια κατάσταση, όπου ο μαθητής παρουσιάζει επιθετική συμπεριφορά. Για παράδειγμα θα μπορούσαμε να πούμε σε ένα παιδί με επιθετικότητα: «Εσύ και ο Γιάννης παίζεται μαζί έξω στην αυλή. Ξαφνικά εγώ έρχομαι, χαλάω το παιχνίδι σας και αρχίζω να γελάω. Τι θα έκανες σε αυτή την περίπτωση.»
- Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα: Αυτοέλεγχος απαιτητική διαδικασία

ΥΠΕΡΔΙΟΡΘΩΣΗ

- Ορισμός: άμεση αποκατάσταση της ζημιάς που έχει προκληθεί εξαιτίας της επιθετικής συμπεριφοράς.
- Στόχος: Η μείωση της επιθετικότητας.
- Διαδικασία: Ο μαθητής εκδηλώνει μια επιθετική συμπεριφορά(π.χ. χαλάει τα παιχνίδια των άλλων παιδιών) και η δασκάλα ζητάει από το παιδί να τα ξαναφτιάξει όπως ήταν. Το ίδιο μπορεί να γίνει όταν το παιδί μιλάει με άσκημες εκφράσεις και θυμό, και εμείς απαιτούμε το αντίθετο. Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα: Το παιδί διδάσκεται πώς να επανορθώνει

ΑΜΟΙΒΑΙΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ

- Ορισμός: Γραπτή συμφωνία ανάμεσα στη δασκάλα και στο παιδί για την επιθυμητή συμπεριφορά.
- Στόχος: Επανάληψη της επιθυμητής συμπεριφοράς- μείωση της επιθετικότητας.
- Διαδικασία: Η δασκάλα προσδιορίζει τον εφικτό χρόνο για να τηρηθεί η συμφωνία από το παιδί και παρουσιάζει τους όρους του συμβολαίου με τις ανάλογες ενισχύσεις. Οι όροι του συμβολαίου είναι διαπραγματεύσιμοι από το παιδί.
- Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα: Ανάπτυξη αυτοελέγχου και υπευθυνότητας

ΕΠΙΣΗΜΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ

Εγώ, ο μαθητής..... συμφωνώ να μην παίρνω μέρος σε φασαρίες στο διάλειμμα. Όλες μου οι διαφωνίες θα είναι με λόγια. Κάθε φορά που θυμώνω, θα το συζητώ με τη δασκάλα μου. Ως αντάλλαγμα, θα είμαι επιμελητής για δυο ημέρες. Αυτή η συμφωνία ισχύει από τη Δευτέρα έως την Παρασκευή.

Η δασκάλα

Ο μαθητής

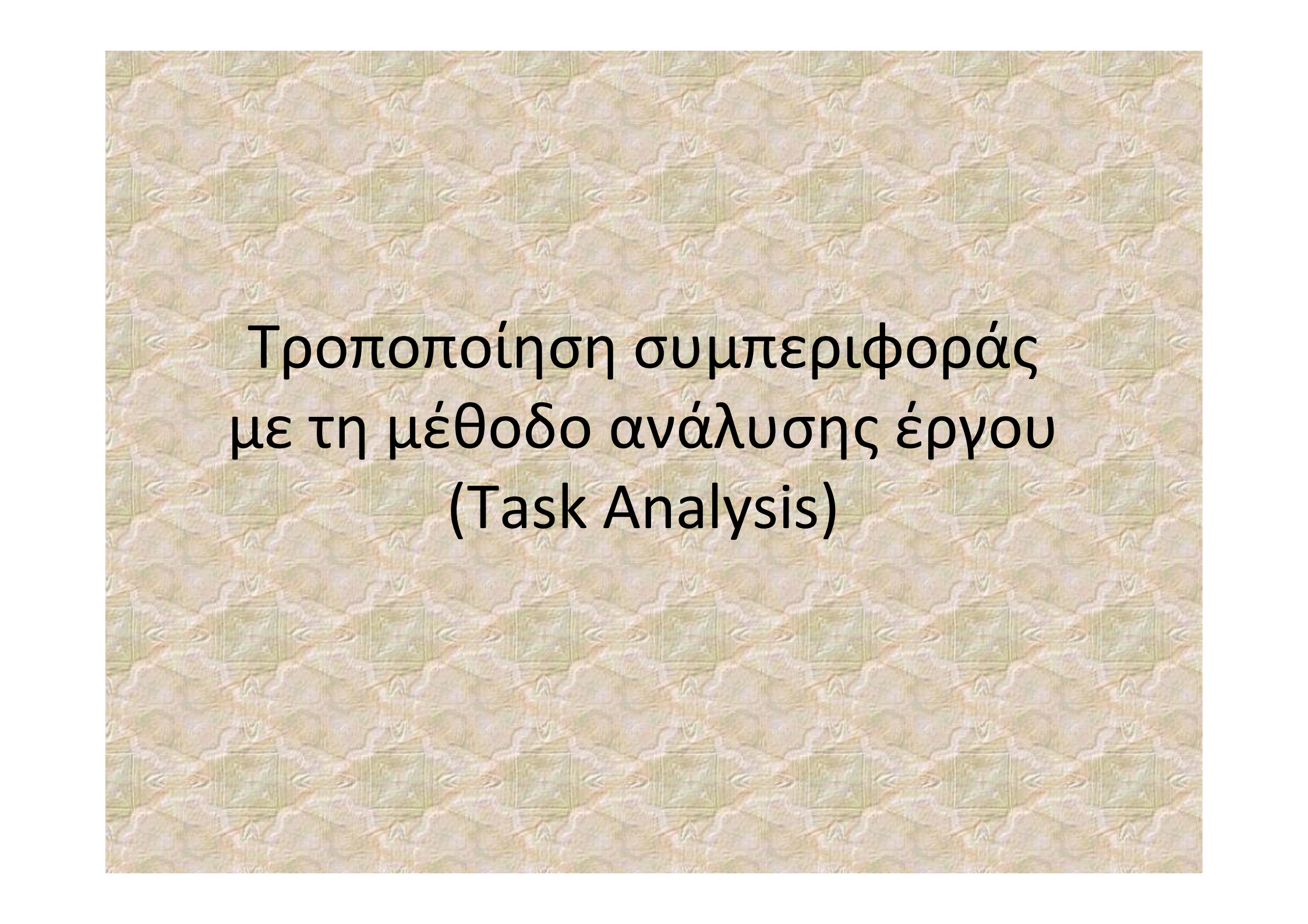
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ

- Ορισμός: Εκπαίδευση σε αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων αντίδρασης.
- Στόχος: Αλλαγή αντίδρασης-άρση της επιθετικότητας.
- Διαδικασία: Ο δάσκαλος περιγράφει στο μαθητή υποθετικές κοινωνικές καταστάσεις π.χ. «Ενώ κάθεται στο θρανίο, γυρίζει ο συμμαθητής σου και σου λέει άσχημες κουβέντες. Τι θα έκανες σε μια τέτοια περίπτωση».
- Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα: Ανακάλυψη άλλων τρόπων αντίδρασης

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

- Ορισμός: Σχεδιασμός ατομικού προγράμματος εκεί που αποτυγχάνει η απλή παρέμβαση για την απόσβεση της επιθετικότητας.
- Στόχος: Εξάλειψη της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς.
- Διαδικασία: Εκτενή παρατήρηση της επιθετικής δράσης του μαθητή(χρόνος-διάρκεια). Καταγραφή του οικογενειακού-σχολικού ιστορικού. Ανάλυση του στόχου και βήμα-βήμα εκτέλεση της τροποποίησης συμπεριφοράς.
- Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα: Αποτελεσματικό όταν εφαρμόζεται σωστά αλλά προϋποθέτει γνώσεις και εμπλοκή παραγόντων

Τροποποίηση συμπεριφοράς
με τη μέθοδο ανάλυσης έργου
(Task Analysis)

Η ανάλυση έργου έχει τέσσερα κύρια χαρακτηριστικά

- α. Σαφή δήλωση του τι περιέχει το έργο.
- β. Τα μέσα που χρειάζονται για να επιτευχθεί το έργο.
- γ. Το αρχικό σημείο ή σημείο εκκίνησης.
- δ. Μια διαδοχική σειρά από εύκολα βήματα.

Περιγραφή της συμπεριφοράς

Ασαφής περιγραφή

Είναι πολύ ενοχλητικός στην τάξη

Δεν μπορεί να συγκεντρωθεί.

Είναι υπερκινητικός.

Είναι πολύ εγωιστής.

Τρώει πολύ άτσαλα.

Σαφής περιγραφή

-Σηκώνεται όλη την ώρα από το θρανίο του, γυρίζει μέσα στην τάξη, παίρνει τα πράγματα των άλλων παιδιών και συχνά τα χτυπά.

-Εργάζεται όχι παραπάνω από τριάντα λεπτά στην τάξη και μετά σηκώνεται και χαζεύει από το παράθυρο.

-Πηδά όλη την ώρα, κινείται συνεχώς στην αίθουσα, κλωτσά τη μπάλα, δεν κοιμάται περισσότερες από δύο ώρες την ημέρα.

-Κλωτσάει και φωνάζει όταν του αρνούνται την πρώτη κατά σειρά επιλογή του στα παιχνίδια που παίζουν.

-Όταν σηκώνει το κουτάλι από το πιάτο πάντα λερώνεται.

Παίρνουμε ένα λευκό χαρτί και γράφουμε:

α.Το διδακτικό στόχο.

β.Τι μπορεί να κάνει το παιδί τη στιγμή αυτή (πρόκειται για το παρόν επίπεδο δεξιοτήτων του παιδιού).

γ.Ένα βήμα, που το παιδί μπορεί να φτάσει σε σχετικά σύντομο χρόνο (π.χ. μια εβδομάδα ή δέκα ημέρες κτλ).

δ.Μια σειρά από βήματα, τα οποία συμπληρώνουν το κενό ανάμεσα στο πρώτο βήμα και στο διδακτικό στόχο.

Ένα διδακτικό πρόγραμμα, το οποίο μπορεί
σχεδιαστεί τηρώντας την παραπάνω διαδικασία
είναι το εξής:

II. Σημερινό επίπεδο δεξιοτήτων:

**Βήμα 1ο: Κάθεται στη θέση του 5 λεπτά, την
ώρα της γλώσσας.**

III. Πιθανή σειρά των βημάτων:

Βήμα 2ο Κάθεται στη θέση του 10 λεπτά, την ώρα της γλώσσας

Βήμα 3ο Κάθεται στη θέση του 15 λεπτά, την ώρα της γλώσσας

Βήμα 4ο Κάθεται στη θέση του 20 λεπτά, την ώρα της γλώσσας

Βήμα 5ο Κάθεται στη θέση του 30 λεπτά, την ώρα της γλώσσας

Βήμα 6ο Κάθεται στη θέση του 40 λεπτά, την ώρα της γλώσσας

Βήμα 7ο Κάθεται στη θέση του όλη την ώρα στο μάθημα γλώσσας

Βήμα 8ο Κάθεται στη θέση του όλη την ώρα σε όλα τα μαθήματα

Μοντέλο ανάλυσης έργου που εφαρμόζεται και στην Ελλάδα:

- § Ορίζω τον στόχο
- § Αναλύω τον στόχο σε βήματα (task analysis)
- § Επιλέγω τις συνθήκες, με τις οποίες αυξάνονται απιθανότητες να πετύχει ο μαθητής το στόχο
- § Συζητώ τον διδακτικό στόχο με το μαθητή και του εξηγώ τη διαδικασία που θα ακολουθήσουμε για να πετύχει το στόχο
- § Επιλέγω και ορίζω τις συνέπειες (σε συμφωνία με το μαθητή)
- § Αποφασίζεται πως θα γιορτάζεται η επιτυχία
- § Αποφασίζεται ποιοι άλλοι θα εμπλακούν στο πρόγραμμα
- § Αποφασίζεται πώς θα καταγράφεται η πρόοδος των μαθητών

Καταγραφή της προόδου των μαθητών (N. 1)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΣ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
1η	10'	V	--	Κριτήριο 4/5
2η	10'	V	--	
3η	10'		V	
4η	10'	V	--	
5η	10'	V		

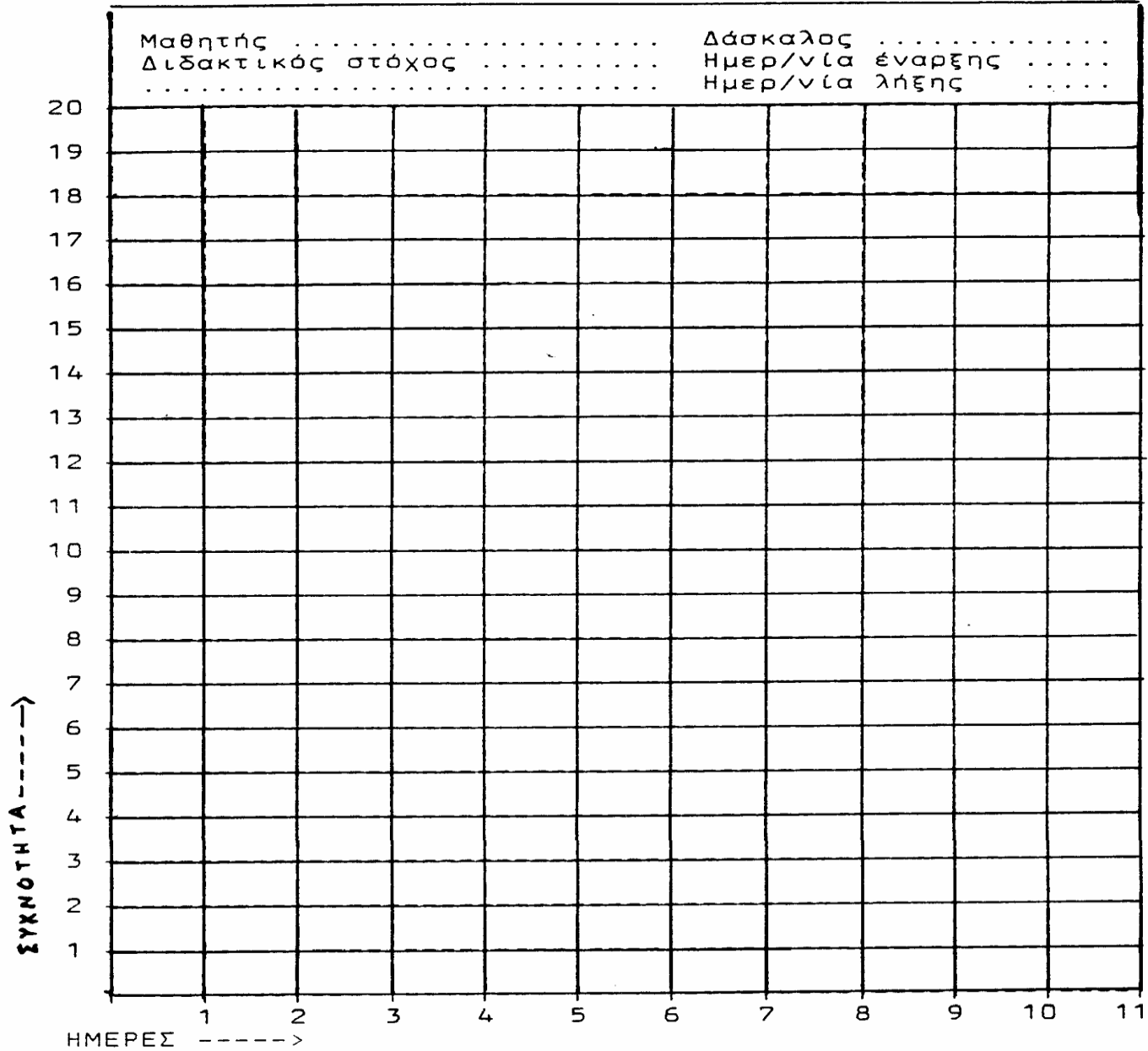
Παρατηρήσεις/σχόλια:

Καταγραφή της προόδου των μαθητών (Ν. 2)

ΗΜΕΡΕΣ	ΣΤΟΧΟΣ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
1η	10'	V	--	Κριτήριο 4/5
2η	10'		V	
3η	10'	V	--	
4η	10	V	--	
5η	10'	V	--	

Καταγραφή της προόδου των μαθητών (N. 2)

Αναγκαιότητα συνεργασίας

Οι τεχνικές αυτές απαιτούν απόλυτη συνεργασία των εμπλεκομένων, επιστημονική ανάλυση των αιτίων, συστηματική παρατήρηση και περιλαμβάνουν διαδικασίες καταγραφής συνθηκών, επιλογής κυρίαρχου προβλήματος, δημιουργία γραμμής βάσης, στοχοθέτηση, αξιολόγηση αποτελεσμάτων και ανατροφοδότηση της διαδικασίας. Η παραπάνω διαδικασία και τεχνική μπορεί να διδαχτεί αποτελεσματικά μόνο στα πλαίσια ενός ειδικά οργανωμένου προγράμματος.

Συνεργαζόμαστε σε κάθε προσπάθειά μας με όλο το εμπλεκόμενο προσωπικό και τους γονείς δημιουργώντας «συμμάχους» και αποφεύγοντας καταστάσεις όπου «εμείς χτίζουμε» και άλλοι άθελά τους «γκρεμίζουν». Η συνεργασία μπορεί να επεκτείνεται και μεταξύ των μαθητών μας και δεν αποκλείει και το ίδιο το παιδί με τη δύσκολη συμπεριφορά εφ' όσον τη δεχτεί σαν πρόβλημα και προσπαθήσει να την ελέγξει.

Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι σε κάθε περίπτωση είναι ευκολότερο να αντικαταστήσουμε μία ανεπιθύμητη συμπεριφορά με μια άλλη αποδεκτή παρά να την εξαλείψουμε. Επίσης η αποτελεσματικότητά μας θα εξαρτάται και από το κατά πόσο σε κάθε παρέμβασή μας υπεισέρχονται οι παράγοντες αγάπη, ενδιαφέρον και εμπιστοσύνη προς το παιδί με το δουλεύουμε.

3. Μερικές αρχές που βοηθούν την θετική συμπεριφορά.

Εκτός από τους κανόνες της τάξης μερικές αρχές που πρέπει να τηρούνται από τον δάσκαλο και βοηθούν στην προώθηση της θετικής συμπεριφοράς είναι οι ακόλουθες:

- Ο έπαινος αυξάνει τις πιθανότητες να επαναλαμβάνεται μια επιθυμητή συμπεριφορά.
- Τα σχόλια που δηλώνουν ή συνοδεύουν τον έπαινο πρέπει να διατυπώνονται έτσι, ώστε να προκαλούν τη συμπεριφορά που θέλουμε να αυξήσουμε.
- Να αναζητούμε ευκαιρίες, για να επαινούμε τον μαθητή που δεν επαινάται συχνά. Ποτέ όμως έπαινο χωρίς αντίκρισμα. Ποτέ ψεύτικα.
- Είναι πολύ σημαντικό οι παρατηρήσεις στους μαθητές να γίνονται ιδιωτικά αλλά να επαινούνται δημόσια.
- Υπάρχουν τύποι συμπεριφοράς που δεν μπορεί να αγνοήσει ο δάσκαλος (π.χ. επιθετική, βίαιη συμπεριφορά, η οποία μπορεί να προκαλέσει σωματική βλάβη στον ίδιο το μαθητή ή σε άλλα πρόσωπα). Στις περιπτώσεις αυτές δεν είναι δυνατό να τηρείται ο παραπάνω κανόνας. Πρέπει να γίνει άμεση επέμβαση, η οποία όμως πρέπει να γίνεται με διακριτικό τρόπο.
- Είναι σημαντικό να χρησιμοποιεί ο δάσκαλος σταθερά τον ίδιο τρόπο προσέγγισης των μαθητών, κάθε φορά που αυτοί εκδηλώνουν την ίδια συμπεριφορά.

4. Η επίδειξη (Modelling).

Συχνά οι άνθρωποι μαθαίνουν παρακολουθώντας ή αντιγράφοντας άλλους ανθρώπους. Αυτός ο τρόπος μάθησης είναι ιδιαίτερα συνηθισμένος στα παιδιά των μικρών ηλικιών. Τα μικρά παιδιά μαθαίνουν να συμπεριφέρονται παρακολουθώντας τους γονείς τους και τα μεγαλύτερα αδέρφια τους. Ο δάσκαλος μπορεί να προβάλλει στην τάξη μοντέλα θετικής συμπεριφοράς με διάφορους τρόπους.

- α. Με τη δική του στάση. Η δική του συμπεριφορά λειτουργεί ως μοντέλο. Είναι γνωστό ότι πολλοί άνθρωποι θαύμαζαν και όταν μεγάλωσαν σέβονταν τους δασκάλους τους, γιατί ήταν για αυτούς ένα καλό πρότυπο που τους βοήθησε να γίνουν σωστοί άνθρωποι.
- β. Με τη χρησιμοποίηση παιδιών της τάξης ως μοντέλων καλής συμπεριφοράς. Συχνά υπάρχουν στις τάξεις παιδιά τα οποία συμπεριφέρονται με ωριμότητα. Παιδιά φρόνιμα και καλοπροσαρμοσμένα, τα οποία γίνονται περισσότερο αποδεκτά από άλλα και χαίρουν της εμπιστοσύνης και της εκτίμησης των άλλων μαθητών. Τα παιδιά αυτά μπορεί ο δάσκαλος να χρησιμοποιεί ως μοντέλα. Αν επαινέσει ένα μαθητή, ο οποίος εργάζεται φιλότιμα και σωστά και αγνοήσει έναν άλλο, ο οποίος ατακτεί συνέχεια, επιδεικνύει θετικές μορφές συμπεριφοράς. Έτσι δηλώνει ο δάσκαλος έμμεσα ποιές μορφές συμπεριφοράς προσελκύουν την προσοχή του και ταυτόχρονα προωθεί καλές συνήθειες εργασίας στην τάξη.

3.1 Φράσεις που επηρεάζουν τη συναισθηματική κατάσταση.

α. Θετικές:

- Σου πάει πολύ το σημερινό χτένισμα.
- Είμαι σίγουρος πως προσπαθείς.
- Χαίρομαι που έγινες καλά.
- Το σακάκι σου Μιχάλη είναι πολύ ωραίο.
- Φαντάζομαι ότι κάτι σοβαρό θα σε εμπόδισε να φέρεις το τετράδιό σου σήμερα.
- Θάθελες να μου πεις τι σε απασχολεί;

β Αρνητικές:

- Δεν ντρέπεσαι να έρχεσαι στο σχολείο με τέτοια νύχια;
- Λυπούμαι που δεν μπορώ να σε πιστέψω.
- Μην είσαι παλιόπαιδο.
- Δεν περιμέναμε και τίποτε περισσότερο από τον Γιώργο.
- Μην κάνεις τον έξυπνο.
- Όσο έλειπες η τάξη ήταν μια χαρά.
- Γιαυτό δεν σε κάνει κανείς παρέα.

3.2 Συνήθειες που επηρεάζουν την προσωπικότητα του παιδιού και τον βαθμό αποδοχής του από τον δάσκαλο.

α. Θετικές:

- Η συμπεριφορά του δασκάλου είναι πάντα ενθαρρυντική για όλα τα παιδιά.
- Ο δάσκαλος θεωρεί κάθε νέα προσπάθεια του μαθητή ως μία προσπάθεια για βελτίωση και αλλαγή.
- Βρίσκει τρόπο να ακούσει κάθε παιδί για όποιο πρόβλημα το απασχολεί.
- Σεβεται την αξιοπρέπεια των μαθητών του.
- Βοηθά τα παιδιά να αποδεχθούν τον εαυτό τους όπως είναι.
- Επιστημονικά εκφράζει τις ευχές του για προσωπικά γεγονότα -ευχάριστα ή δυσάρεστα- των μαθητών του.

β. Αρνητικές:

- Επηρεάζεται από την καταγωγή των μαθητών του, την εμφάνιση, τη συμπεριφορά τους και συμπεριφέρεται ανάλογα (δηλαδή με συμπάθεια, αντιπάθεια, ειρωνία κτθ).
- Σε μερικούς μαθητές μιλάει με λεπτότητα, ενώ σε άλλους μιλάει σκληρά.
- Δεν δίδει σημασία στους μαθητές.
- Αφού διορθώσει το τετράδιο το πετάει στον μαθητή περιφρονητικά.
- Ειρωνεύεται ένα μαθητή για ελάττωμα ή αδυναμία του.

3.3 Φράσεις που αφορούν το κοινωνικό κλίμα της τάξης.

α. Θετικές:

- Δεν μπορούμε να σχολιάσουμε τον/την ..... εφόσον απουσιάζει.
- Ακούσαμε τη μια πλευρά, πρέπει να ακούσουμε και την άλλη πριν αποφασίσουμε ποιος φταίει.
- Μπορείτε να συζητήσετε το θέμα. Σίγουρα θα βρεθεί μια λύση.
- Δεν έχω λόγο να αμφισβητήσω τις καλές προθέσεις του Μάρκου.
- Ευχαριστώ που μας εμπιστεύτηκες το πρόβλημά σου Γιάννη.

β. Αρνητικές:

- Θέλω να μου αναφέρετε κάθε παραβάτη.
- Γιατί δεν ήλθες να μου το καταγγείλεις;
- Αυτή δεν είναι τάξη ... Είναι φρενοκομείο.
- Δεν μπορεί κανείς να σας αφήσει δυο λεπτά μόνους.
- Βάλτε το καλά στο νου σας. Δεν πρόκειται να γίνει το δικό σας.
- Για να μάθετε άλλη φορά να κάνετε ό,τι σας λέω εγώ.

3.4 Συνήθειες που αφορούν το κοινωνικό κλίμα της τάξης.

α. Θετικές:

- Ο δ. παίρνει ως δεδομένο τις καλές προθέσεις των μαθητών του.
- Καλλιεργεί κλίμα αγάπης και κατανόησης μεταξύ των μαθητών.
- Φροντίζει την προσωπική του εμφάνιση.
- Όταν καθυστερήσει να έλθει στην τάξη απολογείται και δίνει στα παιδιά μια λογική εξήγηση.
- Είναι συνεπής στις υποχρεώσεις του απέναντι στους μαθητές του.
- Μιλάει στους μαθητές με λεπτότητα και ευγένεια.

β. Αρνητικές:

- Όταν αναφέρεται στα παιδιά τα χαρακτηρίζει με χαρακτηρισμούς, όπως "η καλή ομάδα", "η μέτρια", "η αδύνατη ομάδα" κτλ.
- Ενθαρρύνει τους μαθητές του να κοροϊδεύουν αυτόν που τιμωρεί.
- Τιμωρεί τα παιδιά στήνοντάς τα πίσω στον τοίχο ή βγάζοντάς τα έξω από την τάξη.
- Επιβάλλει "συλλογικό πρόστιμο" όταν ένας μαθητής κάμει μια ζημιά.
- Ανακοινώνει κάτι ευχάριστο (π.χ. εκδρομή) πρώτα σε μια μικρή ομάδα ευνοουμένων του μαθητών στα παρασκήνια, και μετά σε ολόκληρη την τάξη.

3.5 Φράσεις που αφορούν την ανάπτυξη στάσεων-διαθέσεων-αξιών.

α. Θετικές:

- Μήπως δεν ήθελε να σου κάμει κακό;
- Κανένας δεν είναι αλάνθαστος.
- Δεν γίνεται να παραπλανούμε τους γονείς.
- Ο Μιχάλης σου ζήτησε συγνώμη. Πιστεύω πως μετάνιωσε. Μπορείς να τον συγχωρέσεις;
- Η συμπεριφορά σας στο παιγνίδι ήταν άψογη. Δεν πειράζει που νικηθήκατε.
- Έχεις δίκιο. Όμως υπήρχε και καλύτερος τρόπος να αντιδράσεις.

β. Αρνητικές:

- Τόσο μεγάλος και φοβάσαι το Δημήτρη;
- Καλά να πάθεις. Δεν σου έλεγα να προσέχεις;
- Ψέματα λές.
- Αν το μάθει ο πατέρας σου χάθηκες.
- Αν το ξανακάνεις θα το πω στους γονείς σου.
- Οι γονείς σου είναι τόσο καλοί. Τους ντροπιάζεις.
- Θα ερευνήσω όλες τις τσάντες.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Τσιπλητάρης, Α. (1992): *Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης*. Αθήνα.
- Στάθης, Φ. (2001): *Κοντά στο παιδί με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Αθήνα http://www.geocities.com/parouden/spec_ag.htm
http://www.daskalos.edu.gr/d/ergasies/prob_symp.html
- Sutton, C. (2003): *Προβλήματα Συμπεριφοράς Παιδιών και Εφήβων*. Σαββάλας, Αθήνα.
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (επιμ.) (2000): *Άτομα με ειδικές ανάγκες και η ένταξή τους*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Molnar, A., Lindqvist, B. (Καλαντζή-Αζίζη, Α., επιμ.) (1998): *Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο. Οικοσυστηματική προσέγγιση*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Τάφα, Ε. (επιμ. – μτφρ.) (1997): *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Χρηστάκης, Κ. (1995): *Τα άτομα με ειδικές ανάγκες και η εκπαίδευσή τους*. Αθήνα, Παραδόσεις στο Μ.Δ.Δ.Ε.
- Σιούτης (1996): *Κοινωνιολογία των ατόμων με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα, Σημειώσεις Μ.Δ.Δ.Ε.
- Γιαννικόπουλος, Α. (1991). *Ψυχολογία Προσαρμογής*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Καλαντζή-Αζίζη, Α. (1998). *Εφαρμοσμένη κλινική ψυχολογία στο χώρο του σχολείου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καλαντζή-Αζίζη, Α. (1984). *Αυτογνωσία: Αυτοανάλυση-Αυτοέλεγχος*. Αθήνα: Εκδ. Δίφρος.
- Lefrancois, G. (2004). *Ψυχολογία της Διδασκαλίας*. (επιμ. Α. Ραφτόπουλος) Αθήνα: Έλλην.
- Χατζηχρήστου, Χρ. (2004). *Εισαγωγή στη Σχολική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Harris, J.R., (1995). Where is the child's environment? A group socialization theory of development *Psychological Review*, 102(3), 458-489.
- Nelson, J.R.(1996). Designing schools to meet the needs of students who exhibit disruptive behavior *Journal of Emotional & Behavioral Disorders*, 7(1), 1-22.
- Robertson, J. (1981). *Effective classroom control*. London: Hodder and Stoughton Walker, H.M., Colvin, G., & Ramsey, E. (1995). *Antisocial behavior in school: Strategies and best practices*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Πηγές στο διαδίκτυο διαδίκτυο:

- <http://specialed.about.com/od/behavioremotional/p/handlebehav.htm>
- <http://specialed.about.com/cs/behaviordisorders/a/rewards.htm>
- <http://www.users.globalnet.co.uk/~ebdstudy/strategy/behave.htm>
- <http://www.daskalos.edu.gr/d/ergasies/epiuetikothta.html>
- <http://www.eduportal.gr/modules.php?name=News&file=article &sid=166>
- http://paroutsas.jmc.gr/spec_ag.htm
- http://www.ekadeve.gr/documents/stratigikes_symperiforon.doc
- <http://users.att.sch.gr/ipapath/probl%20symp.htm>
- <http://www.users.globalnet.co.uk/~ebdstudy/strategy/behave.htm%20symp.htm>
- http://www.geocities.com/parouden/spec_ag.htm
- http://www.daskalos.edu.gr/d/ergasies/prob_symp.html